

משק הבקר והחלב

נובמבר 1968

98

חשוון תשכ"ט

הבעיות האקטואליות של ענף הבקר

הרצאת שר החקלאות חיים גבתי בכנס התאחדות מגדלי בקר, 3 בספטמבר 1968

נראה לי, כי מספר המשתתפים בכנס זה אינו תואם את משקל ענף הרפת בחקלאות הישראלית. זה ענף גדול והתפוקה שלו בשנה האחרונה הגיעה ל-228 מיליון לירות, שהן כ- $\frac{1}{4}$ מכלל התפוקה החקלאית.

הייצור בענף הרפת, ובעיקר ייצור החלב — חלקו המכריע תלוי בצריכה המקומית, והיא המגבילה את פיתוחו. רק לפני שנה היינו במצב קשה, ואילו כונסה אז האספה של ההתאחדות — בוודאי היו המשתתפים רבים יותר וגם הטונים היו גבוהים הרבה יותר. עמדנו לפני עודפי חלב, וקשה מאוד היה להתגבר עליהם.

בשלוש השנים האחרונות — תשכ"ה, תשכ"ו ותשכ"ז — הגדלנו את ייצור החלב ב-56 מיליון ליטר. קצב זה היה, כנראה, מהיר מדי מבחינת יכולת הקליטה של השוק. מתוספת זו של 56 מיליון ליטר שווקו 6 מיליוני ליטר כחלב ניגר, והיתר — כתוצרי חלב, שההכנסה מהם קטנה יותר. מכאן הפחיתה שחלה בשנה האחרונה בהכנסות הייצרנים מן החלב שלהם. בשנה זו התגברנו על בעיית עודפי החלב. טוב שהנהגנו שוב את מכסות החלב והקפדנו בכך. כיום יש איוון בין הייצור ובין הצריכה, וכל החששות שהיו בראשית השנה מפני עודפים נוספים והגדלת מחסני החמאה — התבדו. הודות להגברת כוח הקנייה של האוכלוסייה אפילו פחת, במידה ניכרת, המלאי של החמאה, שהכביד מאוד על „תנובה“. צפויה לנו אפוא שנה בלי זעזועים ובלי משברים.

צריכת החלב אינה גדלה

עם זאת יש תופעה החייבת להדאיג את מגדלי הבקר. צריכת החלב לנפש לא גדלה ב-3 השנים האחרונות ונשארה יציבה: 125—126 ליטר חלב לשנה. איני בטוח אם נעשה הכול להגדלת צריכת החלב בארץ, ואם זו לא תוגדל — אפשר לחשב כיום את הייצור בענף הזה בשנים הבאות. לפי טיוטת התכנית לחמש השנים הבאות, שאנו מכינים עכשיו, עתיד שיווק החלב להגיע בשנת 1972 ל-387 מיליון ליטר; כלומר — תוספת של 30—35 מיליון ליטר בחמש שנים. דבר זה חייב להדאיג בעיקר את מגדלי הבקר, כי הוא קובע את מידת הגדלת הענף הזה בעתיד.

במרוצת השנים התרגלנו להפרדה בין יצרנים ובין משווקים; אך כבר זמן רב שהגענו למסקנה, כי השיווק הוא המשך וחלק אורגני של הייצור. משום כך כדאי שמגדלי הבקר ישתתפו גם הם בפתרון הבעיה של השקית הצרכנים בכמות גדולה יותר של חלב, מכפי שהם שותים היום. אני יודע שהרבה דנים בכך בשנים האחרונות, ואף שלא התקדמנו בכיוון זה — אין להתייאש.

הכרחי להגביר את ייצור הבשר!

אם בייצור החלב הגענו לרוויה, ונוכל להגדילו רק במידה שייתוספו יהודים בארץ — וכולנו מקווים שייתוספו הרבה יהודים — לא כן באספקת הבשר. למעשה, אנו מייצרים רק כשליש מהבשר שאוכלים בארץ, ורוב הבשר שאנו מייצרים מקורו ברפת החלב. אף שאינני רפתן, אני סבור כי ברפת הקיימת אפשר לייצר בשר יותר מכפי שאנו מייצרים. העובדה שאנו מוגבלים כל-כך לגבי פיתוח ייצור החלב צריכה לדרבן אותנו לחיפוש דרכים להגברת ייצור הבשר, כדי שהבקר יוכל לפרנס אנשים רבים יותר וכדי להגדיל את ההכנסה של מגדליו.

ייעול הייצור והוזלתו

נוכח הדריכה במקום של הענף וסיכויי הפיתוח המעטים — אנו חייבים להקדיש מאמצים לייעול הייצור ולהוזלתו. אני יודע שהתקדמותנו בכיוון זה מהירה למדי, אבל האפשרויות להתקדמות כיום גדולות הרבה יותר מכפי שהיו בעבר.

ההזנה. אנו חייבים למצוא דרכים להוזלת ההזנה של הבקר. בניגוד לרוב הארצות המגדלות בקר, שאצלן מבוססת הונתו בעיקר על מרעה — הרי אצלנו היא מבוססת בעיקר על מזון שאנו מייצרים, ומזון זה הוא יקר. אני סבור כי השנה ניתנה דחיפה לחיפוש נמרץ יותר של שיטות הזנה יעילות יותר. נראה כי ביטול הקיצוב של המספוא דירבן את מגדלי הבקר ואת מכונני-התערוכת לחפש הרכבי תערובות והרכבי מזון פחות שיגרתיים, שכן אינם קשורים עוד לרשימת חומרי המזון שאפשר היה לקבל תמורת כל ליטר חלב וכל ק"ג בשר.

תנובת החלב. אנו גאים מאוד, ובצדק, על התנובה הממוצעת של הפרה שלנו, שיש אומרים כי היא הגדולה ביותר בעולם. אבל אם מנתחים את המספרים מסתבר שיש עוד הרבה מה לעשות גם בשטח זה.

לדוגמה: לפי המספרים של המרכז לתכנון היו בקיבוצים, בתשכ"ז, 32.5% מכלל הפרות, ואלה ייצרו 44% מכלל החלב, ושיווקו בממוצע יותר מ-5300 ליטר לפרה; במושבים היו 58.7% מכלל הפרות, והם ייצרו 53% מהחלב, ושיווקו בממוצע 4100 ליטר לפרה. הרי לפנינו כר נרחב לפעולה — בלי לדרוף אחר שיאים נוספים. אני יודע כמה קשה להגיע אחרי 6000—6500 ליטר לפרה לעוד 100—200 ליטר; אבל בלעדי זאת אנו מניחים ל-60% מכלל הפרות להניב פחות מכפי שהן מסוגלות, שהרי — כך אני מניח — אין הבדל, מבחינת החומר התורשתי, בין פרה בקיבוץ לבין פרה במושב.

במשק המשפחתי חל תהליך מהיר מאוד של צמצום מספר מחזיקי הפרות והגדלת מספר הפרות שברשותו של כל מחזיק. כדוגמה לתהליך זה הרי נתונים מן המושבים הצעירים בשנים 1966—1967. ב-1966 היו בהם 2142 משקים בעלי 1—4 פרות, וב-1967 פחת מספרם ל-1718; לעומת זאת, מספר המשקים בעלי 5—7 פרות גדל מ-861 ב-1966 ל-916 ב-1967, ומספר המשקים בעלי 8 פרות ויותר גדל, באותו זמן, מ-997 ל-1192. תהליך זה, שבשנים האחרונות הוא חל בקצב מהיר הרבה יותר מכפי שהיה לפני כן, מאפשר לייעל במידה רבה את הרפת במשק המשפחתי. והנה, למרות הגדלת העדרים — דבר שבלי ספק הועיל גם להגדלת ההכנסות, וגם העניק אפשרויות רבות יותר להגדלת התנובה הממוצעת — תנובה זו לא גדלה. יש צורך אפוא להשקיע, בשנים הבאות, הרבה מאמצים כדי להגדיל את התנובה ולקרב אל זו שהושגה במשקים שיתופיים רבים, שגם הם בודאי עדיין לא מיצו את כל האפשרויות הרבות הגנוזות בעדר הבקר שלנו.

יצוא

יש לנו פרה משוכחת, ולכן יש כל הסיכויים שבשנים הבאות אפשר יהיה לפתח בקנה-מידה גדול גם את יצוא הבקר.

ידועים לי הקשיים שהיו לאנשים שהחלו לטפל בפיתוח היצוא והיחס שהיה במשקים לעניין זה. ראיתי את שליחי התאחדות מגדלי בקר מתרוצצים במשקים ומבקשים מבכירה, כדי שיוכלו למלא את ההתחייבות. כיום המצב שונה: החקלאים כבר מבינים כי לשם פיתוח החקלאות יש הכרח ביצוא, ואנו מתחילים לצאת לדרך המלך.

איני יודע מתי נגיע ליצוא שנתי של 5000 מבכירות. אם אנו רוצים להגדיל את היצוא — אי-אפשר להשאירו רק על 35%—40% מהעדר. אם רוב מגדלי הבקר לא ישתתפו בספר העדר — אין כל סיכוי ליצוא בקנה-מידה גדול.

אחד התפקידים החשובים העומדים כעת לפני ההתאחדות — הוא הצורך לפעול למען התזרת ההכרה בחשיבות ספר העדר אל אותם חוגים של מגדלי בקר שעדיין אינם מכירים בכך. זהו תנאי לקידום הענף כולו — עליידי מציאת הדרכים להגדלת ייצור הבשר. למגדלי בקר-בשר היתה זו שנה טובה, ואם אנו מספקים רק שליש מכל הבשר שנצרך בארץ — הרי שאפשר להגדיל את השלוחה הזאת של הענף.

אני סבור שמבחינה כלכלית מצבו של ענף הרפת בשנה זו משיב רצון: יש מחיר שנקבע, ונראה לי כי הוא מאפשר הכנסה טובה. אמנם יש הבדלים עצומים בין משקים שונים במאזן הרפת שלהם — מהפסדים גדולים עד רווחים גדולים. כנראה, אין אנו עושים די כדי להביא את המשקים הנחשלים לידי יכולת לקיים את הענף שלהם. יש מעט משקים שקיימת בהם רפת — רק מתוך שיגרה, ולא מפני שהיא תורמת לקיומו של המשק. יש צורך אפוא לרכז מאמץ הדרכתי בכיוון המשקים שאינם מצליחים לנצל את מלוא האפשרויות העומדות לפניהם.

הוצאות שיווק החלב

כבר אמרתי, כי השיווק הוא חלק מן הייצור, ויש צורך שהחקלאים יהיו ערים לענין זה. „תנובה“ עשתה גדולות למען ענף החלב, ואין לנו מה להתבייש לא במחלבות ולא בכל הארגונים של שיווק חלב. הטענה היחידה שיש לנו לעתים — היא שכל זה עולה ביוקר. נוכח יציבות הוצאות הייצור לייטר חלב במשק, במשך חמש השנים האחרונות, ובמגמה להבטיח תמורה הוגנת למגדלי הבקר — הכרחי שגם הוצאות השיווק תישארנה יציבות. כי שני הדברים האלה הולכים יחד. אני יכול לקבל על עצמי להבטיח את הוצאות המשק לייצור לייטר חלב, אבל קשה להיות אחראי על הוצאות השיווק. אני יודע שדבר זה אינו נתון רק בידי ורלינסקי; יש גם כוח עליון — הקומה החמישית או הקומה הרביעית. אבל אני רוצה שנדע, שיעיבות במחירי החלב, בתמורה שהחלאי מקבל, מחייבת יציבות בהוצאות השיווק. בתחום זה טיפלנו קצת גם בהמלצות של ועדת חונוי. עכשיו מינינו ועדה, שאולי תוכל לעזור לקביעת שיטות חישוב של תמחירים והוצאות במחלבות. אני שמח לשמוע של „תנובה“ יש כעת הצעות לשכלול חלוקת החלב. בראש ובראשונה יש לפעול להגדלת צריכת החלב, ולא להסתפק ב-125 לייטר לנפש לשנה; וספק אם אפשר יהיה להתקדם בכיוון זה בלי השקעת הרבה מחשבה ועבודה, ואולי גם הרבה כספים.